

LATAK ISTVÁN:

Súrolórongy és taps

— Egy hete szakadt szünetlenül a hideg eső.

Már egy hete sárban-esőben utaztak a színtársulat tagjai. A hártármenti kisközségeket járták baktató parasztkocsikon. Köröskörül zord-szürke borulásba takaródott a világ. A vastag, agyagos, bánáti sár szívósan tapadt a meg-megroppanó kocsikerekekhez és a lovak cuppogó patáihoz. Ezért szinte csak lépésben haladhattak a végtelen sárba olvadó földutakon. Napról-napra vándoroltak, egyik kisközségből a másikba. Mindennap máshol pakoltak ki, máshol ettek, máshol játszottak, máshol aludtak, s aztán föl a nyöszörgő parasztkocsikra, vonultak át a másik községbe. Mindennap másik község adott nekik három kocsit, amelyek az ázkódó társaságot és a mozgó ruhatárat egy állomáshelyre továbbszállították. Az újabb helyen a kocsikkal újabb kocsisok, újabb lovak. Csak a régi hetes eső locsogott megállás nélkül és áztatta-mállasztotta a halványzöld vetésekkel telihátú földet. És szakadt szünetlenül a színészek nyakába, akik vastag kabátokba, esőköpenyekbe, pokrócokba és esernyők alá húzódkodva túrték a bőséges tavaszi vízáldást. Legalább hideg ne volna az eső! Éjjel szárítgatták védőöltözéküket, de teljesen nem száradhatott az ki, mert már másnap megint föl kellett öltetni. Nyirkosan húzták föl, s aztán pacallá ázva vetették le az új állomáshelyen, ahová játszani érkeztek.

A mindig csiripoló színésznők most halkán vacogva túrték az utazás kellemetlenségeit. Ők voltak a szívósabbak. A férfiszínészek már csak dörmögtek türelmetlenül, amikor néhányuk berekedt.

— Hogy a fenébe fogok én otthon énekelni? — sopánkodott a nyúlánk, fiatal bonvinán. — Megeisz az énektanárom... ú-

Szerencsére itt csak mindig a prózában írt együgyuan azon komédiát játszották, s énekhangra nem volt szükség.

A teherautó, amellyel a bánáti körútra indultak, a főutakról leterve, elakadt a sárban, s most nagy kerülővel, a köves úton, más irányban iparkodik elébük. De ők az előzetes terv szerint sorra akarják járni ennek a forgalomtól és minden vasúti közlekedéstől távoleső környéknek a magyarlakta falvait, mert itt még sosem jártak. Az ólmos, szürke ég alatt, a hidegen locsogó esőben, a meg-meglebbenő vizes szélben minden nap más község nyúlós sarát tapossák. Azott köpenyükben, kamindenképpen, egyre, loncsosabb cipőikben mászkáltak a ragadós sárba és bájtukban, egyre, loncsosabb cipőikben mászkáltak a ragadós sárba és sötét vízpárába vesző falvakban. Micsoda út volt ez! Már sokfelé jártak néhány év alatt, s hatalmas turnékat bonyolítottak le, de a mostanihoz hasonlóan még nem dideregtek át. Csak ha a nagy kofferokban védve

szállított színpadi jelmezeiket magukra öltötték esténként, s a zsuffolt teremnek a hideg tavaszban is gyorsan bemelegedő levegője áramlott a színpadra, akkor melegedtek ki. Meg éjjel, a nagy falusi dunyhák alá bújva, a kis házikók szobáiban, ahol elszállásolták őket. Ilyen dunyhák alatt, meleg tavaszokon megfúltak volna, de most a nyirkosságtól egész nap gémberedett tagjaiknak jól esett a meleg takaró.

A teherautón ponyva alatt utaztak s legfőljobb a szokatlan tavaszi hideg ellen kellett védekezniök. De a nehézkes parasztkocsikon még a kifordított subába bújó kocsisok is tönkreáztak. A suba irháján is átszivárgott az eső. Az autó, ha szikkadt földűt, vagy legalább valamiféle kátyús kövesút akadt, egy-kettőre megérkezett a kijelölt helyre. Ám a parasztkocsik óráig cammogtak a sárbaolvadt, homályos vidéken. Szegény lovak, szügyig csatakosan, az erőködéstől kihevülve, gőzölgöve értek be velük a községek központjába. Mégis, ilyen utakon is lankadatlanul vitték szívükben és csillogó szemükben a művelődés lobogó fáklyáját ezek a derék színészek.

Ahogy beérték a kisközségekbe, amint száraz talajt éreztek a talpuk alatt, és színpadot a közelükben, mindjárt vidám melegség kezdte átjárni a tagjaikat. Hivatásuk szeretete vitte őket a kulisszák közé. Számukra minden volt a színpad. Már otthon az a szép nagy, amelynek deszkái tényleg a világot jelentették számukra. Ha a vidéki csöpp színpadokról megtértek, megölelték a portált és megsimogatták a horizont-vásznat, mert a fővárosi méretű színpad berendezése volt igazi világuk.

Itt vidéken, különösen az apróbb helységekből bizony szükös kis vityillók fogadták be gyakran őket, s néhol rendesebb tyúkólnak is kicsi lett volna a színpad, ahol a hosszú kómikus majd a fejét verte a színpad mennyezetéhez. De a falusi népek sokféleképpen megnyilatkozó szeretete és egyszerű figyelmessége mindenért kárpótolta őket, s gyorsan felejtették a kényelmetlenségeket.

A bácskai színészek elég nagy szenzáció volt itt. Rikító plakátjaik messze hirdették a szövetkezeti otthonok falain, meg a községházák hirdetőabláin, hogy estére „A pártütők“, Kisfaludy Károly nagyszerű vígjátéka kerül színre a népszínház előadásán, Hajtó Gábor rendezésében.

Már szinte gépiesen menne az előadás, hetek óta minden este ugyanaz a darab, de az estéről-estére változó, mindig új kényelmetlenséggel szorító színpadok nem engedik egyformaságba süllyedni őket. Minden leleményükre és teljes önuralmukra szükség van, hogy az előbbitől mindig eltérő díszletek, bútorok, ajtók vagy függönykijárások között megtalálják magukat. Hogy ne jöjjenek zavarba és partnerüket se zavarják meg. Mert csak a jelmezeket és néhány függönyt s képet, meg a kellékeket viszik magukkal kocsin. Díszfalakat, némi bútort ott szereznek össze a helyszínen. Ahogy lehet. Ez aztán a játék ezerféle módosítását követeli meg, de mégis vigyáznak, hogy a cselekményen, mondanivalón alapjában ne essék hiba, ne változtassanak rajta.

Világító eszközöket is visznek, karbid-lámpákat, mert villany a legtöbb kis helységben még nincsen. Az alacsony színpadoknál néha petróleumlámpát is használnak, mivel az erős karbid láng meggyújthatná az alacsonyan lógó szuffitákat vagy függönyöket. De a minden este újabb, százarcú közönség nagy érdeklődése, a nézőtérrel csillogó szemek fölgyullantják, s minden apróbb kellemetlenség feledésbe megy. Mintha minden este újra a bemutató láza kergetné őket; nem csökken a játék heve, lüktetése, vidámsága. Talán egyre fokozódik is. Pedig micsoda akadályokat kell legyőzniök.

Most is, ahogy beérnek H. községbe, kiderül, hogy nincs hol játszani. A színház szervező titkára, aki egy hónappal ezelőtt járt erre, úgy egyezett meg a helybeliekkel, hogy az új szövetkezeti otthon színpadán játszik majd a társulat. Ámde a szövetkezeti otthon színházterme még nem készült el. Éppen a sok esőzés többször is megakasztotta a munkát. A falak álltak már kora tavasszal, de a tetőzést már esőzés közben végezték el. Az ablakrések ráma nélkül tátonganak, a színpadnak se hire, se hamva. Malter- és mészhulladék, sár, faoszlopok, épületdeszkák, homok, tégladarabok, fahulladék, fűrészpor, rozsdás szögek és az építkezés minden szemetje halomban áll az épület nagytermében. A falakat ugyan már belülről bevakolták, de sehol ajtó vagy küszöb. Csak nyersen terjeng a meszes habarcs szaga a nyirkos levegőben. Más, színjátszásra alkalmas terem pedig nincs a kis helységben. Az eső meg szakad, szakad. Hogy lehet itt estére előadás?

Összegyülekeztek a színház műszaki munkásai, meg a színészek a még vízesvakolatú nagy helyiségben. Előbb csak szóltanul töprengve álltak. Majd egyesek, akik az utazás nehézségeit nehezebben viselték el, lemondóan kérdezték:

— Minek is jöttünk mi ide? Hát lehet itt játszani? Csak ázunk-fázunk, és mindig rosszabb helyre érkezünk. . .

— Igen-igen. Ez a szervezés már az idegeinkre megy, — vágta rá mások. — Hogy is lehetett elképzelni, hogy itt hamarosan előadások legyenek?

Maga az útvezető, a darab rendezője is homlokába logó haját sodorgatta néma dühében. Az isten hátamögé elvergődnek, s a félreeső sárfészekben se színpad, se terem, de még csak remény se, hogy valamikép megoldást találjanak.

— Szedjük össze a kocsikat és álljunk odább, — fakadt ki az epés, cingár apa-színész.

— Előbb jobban körül kellene néznünk, — mondta tanakodón, de szintén rosszkedvűen a rendező.

Ekkor lihegve, vizes bőrkabátban futott be Kázmér, a hórihorgas színpadmester. A rendezőig csörtetett patkós csizmájában.

— Gábor, — szólt hozzá ünnepélyesen, — itt borjút vágnak, hogy megvendégeljenek bennünket. Az utolsó pillanatig nem hitték, hogy eljövünk. Most hirtelenében egész népünnepély készül a fogadásunkra. Magyar színészek jöttek! — mondják mindenfelé. Elszánt kultúr munkások ezek, csak mennek ebben az iszonyú időben. Így dicsérnek bennünket. Ebben a faluban nem is láttak még igazi színészeket. Fehérruhás lánykák fognak koszorút átadni. Csak a faluvezetők törjk még egyre a fejüket, hogy hol lehetne megtartani az előadást. Mert most már, ha itt vagyunk, előadásnak lenni kell. Ők abban reménykednek, hogy kisüt majd a nap és a szabadban játszunk, a templom és az iskola közti téren. De így is csinálnunk kell valamit. Már szedik össze a tűzoltók rezsebandáját is. . .

— Egész héten borjúhúst eszünk. . . Ezért aztán nem érdemes itt maradni. . . meg egy csokor virágért. . . Inkább száraz színházhelyet adnának. . . — morogtak néhányan a vízeskabátú színművészek közül.

— A múlt héten mindennap birkahús járta. Ezen a héten meg mindennap borjúhús. Mintha hat-nyolc község előre összebeszélne. . . — vágott rá humorosan a zömök intrikus.

— Ne vicceljete, — szólt komolyan a dúshajú rendező — úgy lát-
szik, itt is nagy esemény a megérkezésünk. Inkább azon kérdezősköd-
jünk, hol lehetne összehozni egy előadást.

Kázmér, a színpadmester, régi színházi róka és tántoríthatatlan
tisztelője a színjátszásnak, kutatón nézett körül a nagy malteros hodály-
ban. Egyszerű munkából küzdötte föl magát színházi technikai szakem-
berré, szívósan kitartott mindig, a legnagyobb nehézségek közepette is
megőrizte hidegvérét. Találékony volt, mint a bajba került ördög.

— Mit szólnátok hozzá, Gábor — kérdezte hirtelen a színpadmester,
— ha itt ütnénk össze színpadot? — és a két kezét a nedves falak kö-
zött, a frissen tapasztott plafon alatt széttárta.

A rendező fanyar szájmozdulatot tett és többször megcsóválta a
fejét.

— Hiszen még tán a plafon is csöpög... és annyi itt a piszok. Meg
aztán színpad... Honnan veszel színpadot? akármilyen kicsikét is...
Az ablakrések tárva-nyitva, az ajtónyílás is. Levinné a huzat a szín-
szekről a kosztümöket...

A humorizáló intrikus hozzátette:

— Talán ide, a sár meg a szeméthulladék tetejére ültetnéd a kö-
zönséget? Se szék, se pad — és teátrálisan az építőhulladékos, új pad-
lóra mutatott.

Most érkezett vissza a kis helyi kultúrkör titkára. Izzadó fejét, meg
a kalapja izzasztóját törölgette.

— Mi újság? — fordultak hozzá hirtelen a tanakodók.

— Még semmi — felelte az gondoktól sújtottan. — Nem találtunk
még megoldást. Ha ez az épület kész volna, micsoda helyünk lenne...

— Mégis csak itt kellene valamit csinálni, — tanakodott önmagával
hangosan a színpadmester.

— Mit csinálhatnánk, Kázmér? Azt sem tudjuk, hol is kezdenénk.
Építsünk-e előbb, romboljunk vagy takarítsunk. Hogy nem csináltak
legalább színpadot ebbe a nagy terembe? — fordult hirtelen a helyi em-
berhez a rendező.

— Volt itt már színpad is, — szólt a helyi kultúrköri titkár, — de
lebontottuk, mert nagyon kicsi volt. Valami nagyobbat szeretnénk, de
annak még nem kezdtünk neki. Aztán öltöző is kellene mellé. Arról meg
még vita folyik, hogy az épület melyik felében adnának öltözőt. És
ebben a nagy esőzésben minden megkésétt...

— Hát mi itt színpadot építünk, Gábor, — nézegette az erős épü-
letdeszkákat a találékony színpadmester. — Csak ezt a fenenagy termet
kitakarítani, ahhoz a színpadi munkások nincsenek elegenden... A világo-
sítóval csak hárman vagyunk. Negyedik a ruhatáros. Igaz, itt a fodrász
is, ha akarna...

A rendező összehúzta sötétlilas szemét, s fekete arcát elgondolkozva
simogatta. Majd hirtelen megkérdezte a reá és a színpadmesterre tekint-
gető színészekről:

— Mit szólnátok hozzá, hogy kitakarítsuk a termet, Kázmérék meg
addig építik föl a színpadot? Mi?! Talicskázunk, cipelkedünk mi már
otthon a vasgyár bővítésénél is, meg a háborús romok eltakarításánál...
Mit gondoltok most, fiúk?

Az elázott idősebb színészek csak hümmögtek, de a fiatalabbak elő-
rerúgtattak. A kis szerelmes színész egész szónoklatot vágott ki:

— Már megalszik bennünk a vér, egész héten csak kocsikázni, kocsikázni és ázni. Már úgy érzem, mintha hideg csigavér folydogálna bennem. Álomkór fog el. Éppen jó lenne kicsit nekimelegedni valami munkának. Valamit csináljunk. Segítsünk ha lehet.

A fodrász is lelkesen jelentkezett. A fiatal primadonna arcát büszke öntudat pírja borította el.

— Mi nők se fogunk elmaradni! Ha ti, férfiak, kihordjátok ezt a rengeteg építési szemetet, mi meg föltakarítunk!

— Az ám. De ehhez talicskák, lapátok, vödörök és söprűk kellene! — akadékoskodtak még egyesek.

— Van itt, a félszer alatt. Ha nem elég, kölcsön is kérhetünk, — bámult el a helyi kultúrtitkár. — Tényleg nekifognak? — hitetlenkedett egyre.

— Neki ám, ugy-e cimborák? — mosolygott most már az eddig komolyarcú rendező is. — Népszínház ez néptársam, — ütött a vállára a vörösarcú alacsony titkárnak. — Nem félünk mi a munkától. Néhány év előtt, a színház kezdetekor, mi varrtuk a jelmezeket és mi építettünk nehéz díszleteket, mert csak egy színpadmesterünk volt, senki más a műhelyben vagy a színpadon. Aztán most jobban már nem ázunk el, ha kicsit ki-ki szaladgálunk a teremből. Bácskában is tudjuk ám, mi az a virtus!

Néhányan mindjárt kimentek talicskákért, lapátokért. Egyesek meg a deszkákat, az állványoszlopokat ragadták meg, hogy a félszer alá hordják őket. A nők vödöröket, rossz zsákokat kértek. A titkár szaladt el mindezeket beszerezni.

Mintha az idő is kedvezni akart volna, megcsöndesedett az eső.

— Hej, komám, még az eső sem szakad már annyira! — újságolták a rendezőnek, aki a színpadmesterrel az egyik sarokban kezdett rendet csinálni, hogy a színpadnak helyet szorítsanak. Nem messze ajtónyílás volt. Ott bent, egy sötét sarokszobában lehet az öltöző.

Az erősebbek, fiatalabbak megragadták a talicskákat, a téglahordók kézi alkalmatosságát és hordani kezdték kifelé az ezerfajta saras hulladékot. Az idősebbek lapátoltak. Legelőször a színpad helyéül kinézett sarokból hordták el a szemetet. Kint az udvaron nagy gödör állt, abba belefördítették.

Mások aztán a vastag építődeszkákat és az állványokat hordták össze a színpadsarokba. Kázmér, a leleményes színpadmester szépen kiválogatta a legsimább kétcolos fosznideszkákat. Kikeresett egypár erős építőbakot is.

A kultúrköri titkár közben egy szövetkezeti vezetőt is előkerített, aki szöveget adott a gyors színpadépítéshez.

Kázmér, a hórihorgas, vidám színpadmester már füttyörészett is. Az építőoszlopok, gerendák közül kiválogatta az alkalmasakat, a színpad erős alapját hamarosan összeszegelték. Vékonyabb deszkákból a csúnya, malteros bakokra is került elől takarás.

Kázmér füttyszavára hamarosan dal csendült föl a színészek ajkán is:

— Kaszálják a bogojai rét alját...

Néhány órai kemény férfimunka után üresen állt a nagy terem. A színésznők rögtön söprögettek ott, ahonnan már a szemet eltisztult. Majd vizet hoztak be és súrolni kezdték a durva deszkapadlót.

A kis községben hamar híreszaladt, hogy az újságból ismert ezüst-hangú, hófehérkező primadonná vezetésével puhakező színésznők taka-

rítják az épülő szövetkezeti otthon nagytermét. Odajöttek nézni a falusiak. És látták, hogy a hír igaz. A színésznők menyecskésen hátrakötötték bodorhajú fejüket, és derekasan a nagytakarításhoz láttak. A példán már mások is fölbuzdultak és nemsokára már Jónéhány falubeli férfi segített a halomban fekvő építőanyagok kihordásában. Jónéhány lány és asszony a fölsőprésben, takarításban. A férfiak hordták vödörökben a rengeteg vizet a súroláshoz. Így aztán gyorsan haladt a dolog.

Egy páran, a rendező kérésére, ponyvadarabokat meg rossz zsákokat kerítettek elő, hogy a nagy ablak- meg ajtónyílásokat valahogy becsinálják, mert egy-egy szellő odatévedésekor iszonyú huzat csapott keresztül a termen. Faékekkel a falba erősítették a zsákokat és így a huzat nagyjából megszűnt. Hogy mit és hogyan kell csinálni, a példát mindehhez a technikai munkások mutatták. A színpad építése is sikeresen haladt. Az építőkora fölsősített színpad ülő részéből két nagy oszlopot rögzítettek a falhoz. Azok közé szerelik majd a függöny tartó- és húzó kötélrendszerét.

— Hórukk, húzd, ereszd! — hallatszott itt-ott. Vidám asszonyi kacaj, egy-egy indulatos, vagy elégedett férfidörmögés tarkította az egyre nekimelegedőbb hangulatot. A terven fölül rohamunka jól haladt. Tréfák, dalok csaptak föl több felé.

Az önként munkábatársult falusiakat most már ülőalkalmatosságok összehordására toborozták a többen is összegyülekező szövetkezeti vezetők és a kultúrkör néhány, szintén fölcsatlakozott embere. Szinte fölvillanyozva mentek széjjel, hogy kocsmából, iskolából és magánosoktól összehordják a szükséges székeket, padokat. Ezalatt a színpad teljesen elkészült. A függönyszárnyak is fölkerültek. Összehordták és színpadra helyezték a szükséges bútordarabokat is, melyeket a helybeliektől kölcsönöztek. Berendezték az ajtónyílással a színpadra tároló öltözőt. Ponyvával két részre osztották, férfi- és női részre. Asztalokat is elhelyeztek benne a maszkok készítéséhez, valamint székeket. Aztán lámpákat tettek az asztalokra.

Néhány órai kemény munkával s a falubeliek segítségével elvégezték a herkulési föladatot. Augias istállójából Thália templomát csinálták.

Megelégedetten néztek egymásra és a rendezett teremre: vándorló színészek és mosolygó helybeliek. Mégiscsak lesz előadás estére!

Mikor már egész rendben állt a terem; színpad, függöny, székek és padok a helyükön, a helység népbizottságának elnöke a község házára kérte a társulatot. A község háza kapualjában és folyosóján népsokaság állt, s szeretőn mosolygó képpel tekintett a lendületes munkától kipirult arcú színészekre. Amikor a színészek a csöndesen szemerkélő esőben a kapu alá léptek, a kis rezesbanda indulóra zendített rá. Az összesereglettek utat nyitottak a vendégeknek. A folyosón tényleg fehér ruhás lányok vártak sorjában, s virágcsokrokat szorongattak a kezükben. A folyosón a színészek elé lépett az elnök. Szívélyesen kezetszorítva a rendezővel és a többi előlállókkal, kis üdvözlést mondott el.

— Mi eddig — mondotta többek közt — csak újságban olvastuk, ik, hogy van Népszínházunk. De most a saját szemünkkel győződünk meg, hogy a Népszínház színészei igazán a nép színészei. Itt még sose jártak igazi színészek. És ilyen igazi kultúrmunkások. Örülünk, hogy az életben először a nép igazi színészei látogattak el falunkba. Ma mindnyájan a mi vendégeink...

A kislányok a rendezőnek és a színésznőknek nyújtották szerény falusi virágokból álló csokraikat. A virágok még vizesek voltak, mert az esőben szedték őket, de édes illatukat most itt, a sok ember között, annál jobban párologtatták.

Hajtó, a rendező, keresetlen szavakkal megköszönte az üdvözlést és kérte, hogy estére minél többen látogassanak el az előadásra, hogy a társulat és a nép fáradozása minél szebben gyümölcsözzön.

Ezután ebédelni mentek a kis szövetkezeti vendéglőbe, ahol nagyszerű borjúpörkölt várta őket s utána túrós csusza. Kicsit boroztak is ebéd után, de hamarosan abbahagyták, mert a rendező szigorú szeme mindig rajtuk pihent. Előadás előtt józannak kell maradni.

A délután hátralevő részét a társulat tagjainak elszállásolásával töltötték el. Kis helyeken szálloda nincs, a beszállásolás csak magánháznál történhetik. Itt valósággal szétszakították a színészeket. Minden kultúrköri tag akart magának egyet. De hát nem mindenkinek jutott. A házaspárokat persze ez alkalommal szétválasztották, hogy minél többjüknek jusson színész-vendég. Percek alatt szétkapkodták őket. S akihez vendég jutott, büszkén vezette haza.

...Este kacagó orkán támadt a magyar vigjátékírás atyja zamatos darabjának előadásán. Zsúfolt terem nézte és tapsolta meg a vigjátékok. A fél falu ott szorongott a hirtelen berendezett nézőtéren. Még a nedves, malteres falaknál is sorakoztak az állóhelyesek. Zúgott a taps, a művészet megragadta az egyszerű emberek lelkét. Kellemes meleg terjengett a levegőben. S tapstól és melegtől tüzelve, forró véráramok szaladoztak a színészek ereiben. Egy percig sem gondoltak arra, hogy holnap megint sár és eső várhatja őket. Érdemes néha fázni, megázni, akár egyszerű-másszor homokot is talicskázni, ha művészetük virágait derék emberek szívébe plántálhatják...

Bezerédi Lajos: Részlet